

Warszawa, 07.07.2025 r.

płk dr hab. inż. Artur Michalak
Akademia Sztuki Wojennej

RECENZJA

Rozprawy doktorskiej nt. „WPŁYW DOBROWOLNEJ ZASADNICZEJ SŁUŻBY
WOJSKOWEJ NA KULTURĘ BEZPIECZEŃSTWA W WOJSKACH
POWIETRZNODESANTOWYCH SIŁ ZBROJNYCH RZECZYPOSPOLITEJ
POLSKIEJ”

opracowanej przez mgr. Szymona Noworytę
pod kierownictwem naukowym prof. dr. hab. Roberta Sochy
opiekun pomocniczy: dr Grzegorz Piątkiewicz

w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie:
nauk społecznych **w dyscyplinie:** nauki o bezpieczeństwie

- 1. Ocena wraz z uzasadnieniem, czy rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora w dyscyplinie nauki o bezpieczeństwie.**

Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska stanowi zwarte opracowanie naukowe liczące 257 stron. Składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów merytorycznych, zakończenia, bibliografii, poszczególnych spisów i załączników oraz streszczenia w języku polskim i angielskim. Układ zawartych w opracowaniu treści jest logiczny i spójny.

Podjęmowana problematyka, ze względu na przedmiot i podmiot badań wpisuje się w problematykę bezpieczeństwa. Tytuł rozprawy jednoznacznie sugeruje charakter problematyki i jej nurty poznawcze. Autor na dobrym poziomie prezentuje wiedzę z zakresu działania wojsk powietrznodesantowych Sił Zbrojnych RP, określając ich rolę i znaczenie w kształtowaniu bezpieczeństwa państwa.

Tytuł rozprawy i jej treści odnoszą się do trzech zasadniczych obszarów problemowych (zainteresowania), do których należą: dobrowolna zasadnicza służba wojskowa (DZSW), kultura bezpieczeństwa oraz wojska

powietrznodesantowe. Wszystkie te elementy są ze sobą ściśle powiązane, stąd należy uznać, iż wysiłek badawczy autora ukierunkowany jest na poznanie zależności i ocenie ich wzajemnego wpływu między sobą, a dalej identyfikację negatywnych aspektów wpływających na ich funkcjonalność, kończąc na propozycji ich wyeliminowania.

Powyższe, wymaga szerokiej i wszechstronnej wiedzy z pogranicza różnych dziedzin i dyscyplin nauki, a także głębokiej penetracji poznawczej. W swojej rozprawie doktorskiej autor dążył do przedstawienia swoich wyników badań w logicznym ciągu, charakteryzując wojska powietrznodesantowe, DZSW, a następnie definiując kulturę bezpieczeństwa (jako element kultury organizacyjnej wojsk) i jej kształtowanie wynikające z przyjętego w Polsce zakresu funkcjonowania DZSW. Wymagało to bardzo szerokiej wiedzy, a także „podzielenia” wysiłku badawczego na kilka obszarów problemowych.

Należy stwierdzić, iż autor taką wiedzę posiada. Pewne uwagi, z zakresu oceny treści merytorycznych rozprawy, można mieć w stosunku do niektórych przedstawianych treści, gdzie czasami daje się zauważyć brak balansu między nadmierną szczegółowością, a czasami zbyt dużą ogólnością.

Przykładem pewnej ogólności może być R.2.1 (Rys historyczny), gdzie autor odnosi się do genezy powstania wojsk powietrznodesantowych i przedstawia ogólne przykłady ich wykorzystania, ale przy tym nie dokonuje żadnych powiązań (porównań) z obszarem problemowym pracy (kto służył wówczas w wojskach powietrznodesantowych, jak wyglądała rekrutacja, czemu te wojska uważano ówczesnie za elitarne itp.). Należy zaznaczyć, iż powiązane takie nie jest „niezbędne”, ale znacznie wzbogaciłoby treści pracy w kontekście rozwiązywania problemów badawczych.

W R.2.2. (Prawne aspekty funkcjonowania) występują znacznie rozbudowane treści dotyczące kryteriów kwalifikacji do DZSW, uprawnień żołnierzy zawodowych, rodzajów i norm uzbrojenia, stawek uposażenia, wyposażenia osobistego, opiniowania itp. Opisy poszczególnych tabel sugerują, że dotyczą one żołnierzy wojsk powietrznodesantowych, co jest zarówno prawdą, ale także nadużyciem badawczym, gdyż w większości dotyczą one wszystkich żołnierzy wojsk lądowych, w tym wojsk powietrznodesantowych, a także żołnierzy zawodowych (a więc nie wyłącznie DZSW). Zachodzi więc pytanie o celowość prezentowania niektórych danych,

tym bardziej, że część z nich – choć ciekawa i oparta na faktach – w kontekście tytułu i problematyki badawczej pracy wydaje się zbędna (por. tab. 4, s. 55 Stawki uposażenia zasadniczego spadochroniarzy; tabela obejmuje grupy uposażenia od 14 do 20, a więc od majora do generała, gdzie DZSW to szeregowi). W swojej istocie, przedstawione dane, mimo iż opierają się na wiarygodnych źródłach, z punktu widzenia określonego przez autora celu poznawczego wydają się zbędne.

W niektórych miejscach pracy zawarte są błędy merytoryczne, wynikające z nadmiernego (czasem) stosowania języka potocznego, i być może chęcią zaprezentowania przez autora jak największej ilości posiadanych informacji. Między innymi na s. 63 autor użył sformułowania „To co odróżnia wojska powietrznodesantowe od wojsk konwencjonalnych, to przede wszystkim [...]” – tu należy podkreślić, iż wojska powietrznodesantowe to także wojska konwencjonalne.

Powyżej przedstawione uwagi traktować należy jako niedociągnięcia, a nie jako błędy. W opinii recenzenta nie wpływają one negatywnie na odbiór, czy też ocenę pracy, jako całości, którą trzeba ocenić stosunkowo wysoko. Należy podkreślić dużą wiedzę teoretyczną i praktyczną autora oraz umiejętność wykorzystania dużej ilości publikacji autorów polskich, jak i zagranicznych.

Zawarte w rozprawie treści potwierdzają ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w obrębie nauki o bezpieczeństwie, poruszana problematyka jest aktualna i istotna z punktu rozwoju teorii dyscypliny nauki o bezpieczeństwie.

2. Ocena wraz z uzasadnieniem, czy rozprawa doktorska wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez osobę ubiegającą się o nadanie stopnia doktora.

Metodologiczne aspekty rozprawy doktorskiej ujęte zostały w wyodrębnionym rozdziale zatytułowanym „Założenia badawcze” (s. 14-35). Rozdział został poprawnie zaprojektowany. Składa się z czterech

podrozdziałów, w których autor uzasadnił wybór tematu dysertacji oraz przedstawił przyjęte przez siebie założenia prowadzenie badań.

Pewne zastrzeżenia występują w stosunku do uzasadnienia wyboru tematu, gdzie w opinii recenzenta są prezentowane informacje zbędne (s. 16-18) dotyczące identyfikacji i charakterystyki występujących pokoleń na rynku pracy, których opis zasadniczo nie ma powiązania z treścią pracy (brak wniosków po co te treści są prezentowane, zaś same „pokolenia” nie zostały wykorzystane w badaniach jako zmienne). Uwidacznia się także brak zdefiniowania w tym miejscu terminu „kultury bezpieczeństwa”, który jest głównym elementem problemowym pracy. Termin ten został zdefiniowany dopiero w ramach R.4.3 („Kultura bezpieczeństwa – definicje [...]), co budzi pewne zastrzeżenia w zakresie przedstawienia głównego kierunku badań, a także zrozumienia przez autora wymagań dotyczących treści, które należy przedstawić we wstępie i założeniach badawczych.

W przyjętych założeniach metodologicznych doktorant precyzyjnie zidentyfikował obszar badań, główny i szczegółowe problemy badawcze oraz hipotezę główną i hipotezy cząstkowe (nazwa autora). Wyszczególnił i opisał stosowane przez siebie metody badawcze, z uwzględnieniem sposobu ich wykorzystania w przyjętej przez siebie koncepcji badawczej.

Zastrzeżenia budzi fakt niejednoznacznego określenia podmiotu i przedmiotu badań. Informacje o tych elementach procesu badawczego występują (szczętkowo) zarówno we wstępie, jak i w uzasadnieniu wyboru tematu pracy. Ich pełne zdefiniowanie w zasadniczej części rozdziału metodologicznego jest jednakże niezbędne.

Uwagi metodologiczne budzi także fakt braku jednoznacznych powiązań niektórych treści pracy ze szczegółowymi problemami badawczymi. Przykładem jest R.2 „Wojska powietrznodesantowe” (np. R.2.1 „Rys historyczny”, R.2.3 „Struktura, misja, zadania”), gdzie treści nie mają odzwierciedlenia w problemach badawczych, a co za tym idzie w przyjętych hipotezach „cząstkowych”, które faktycznie odnoszą się bezpośrednio do problematyki żołnierzy DZSW. Rozprawa doktorska jest sprawozdaniem z procesu prowadzenia badań, stąd też układ pracy musi odpowiadać założeniom metodologicznym. Dlatego też, brak określenia przez autora

szczegółowego problemu badawczego, w stosunku do treści R.2 należy uznać za pewne niedopatrzenie doktoranta.

W przyjętym postępowaniu badawczym autor wykorzystał następujące metody badawcze jak: analizę, syntezę, abstrahowanie, porównanie, uogólnienie oraz metodę empiryczną: sondaż diagnostyczny z wykorzystaniem techniki ankietowania.

Sposób wykorzystania metod teoretycznych nie budzi zastrzeżeń, natomiast pewne uwagi występują do przeprowadzonego ankietowania.

1. Próba badawcza (s. 30) określona została na poziomie 440 żołnierzy, a więc wszystkich żołnierzy DZSW odbywających w momencie przeprowadzania ankiety służbę w pododdziałach 6 BPD. Organicznie (określnie) próby badawczej do tych osób wydaje się pewnym nadużyciem. Badania nie powinny dotyczyć tylko wpływu DZSW na kształtowanie bezpieczeństwa w tym okresie, ale w przeciągu okresu funkcjonowania dobrowolnej ZSW w SZ RP, w tym w 6 BPD (od 2022 r. – jak określił autor szkoleniu w brygadzie poddanych było 3 tys. żołnierzy, s. 97). Tym samym, już na wstępie można określić, że niektóre odpowiedzi mogły mieć subiektywny charakter, zależny od czasu pełnienia służby (np. możliwość różnego postrzegania zabezpieczenia logistycznego – ubioru – w okresie jesienno-zimowym, a wiosenno-letnim). W opinii recenzenta, ankietą jest wartościowa, nie mniej jednak określenie wielkości próby, jej charakterystyka, w tym występujące ograniczenia w badaniach powinna być bardziej szczegółowo opisana (wyniki badań mogą być wykorzystywane także przez inne osoby).
2. Treści pytań 1-3 (np. pyt 1 *Jak Pan/Pani ocenia organizację wojsk powietrznodesantowych w aspekcie szybkiego przerzutu i działania w ugrupowaniu przeciwnika?*) wydają się pytaniami, które nie powinny być kierowane do żołnierzy DZSW, gdyż odpowiedź na nie wymaga posiadania bardzo szerokiej wiedzy merytorycznej, a jak autor sam przyznaje: kandydaci na żołnierzy zawodowych takiej wiedzy nie posiadają. Intencja zadanych w tym wypadku pytań jest prawidłowa, jednakże treść pytań nie jest jednoznaczna dla biorących udział w ankiecie.

Wyniki badań ankietowych były szeroko wykorzystywane w pracy doktorskiej, jednakże opieranie się wyłącznie na nich do formułowania konkretnych wniosków i rekomendacji można uznać za niewyczerpujące problematyki badań. Przykładem może być wyszkolenie fizyczne żołnierzy DZSW, gdzie autor opiera się na wynikach odpowiedzi żołnierzy udzielonych w ankiecie (a więc subiektywne odczucia badanych), natomiast korzystniejsze byłoby także odwołanie się do wyników sprawdzianów poziomu sprawności fizycznej, które zapewne były prowadzone i ewidencjonowane w pododdziałach szkolnych.

W opinii recenzenta, badania sondażowe, byłyby bardziej miarodajne, gdyby objęto nimi także żołnierzy zawodowych, w tym dowódców pododdziałów zgrupowań szkolnych, pod względem uzyskania ich opinii o żołnierzach DZSW. Na taki stan rzeczy mogło wpływać bardzo bogate zawodowe doświadczenie autora (zna opinie kadry), ale prowadzenie i ujęcie wyników badań w tym zakresie (ankieta, wywiad ekspercki, obserwacja) znacznie wzbogaciłoby metodologiczne aspekty pracy doktorskiej, jako elementu sprawozdania z badań.

Autor, do uzyskanych wyników badań odnosił się w merytorycznych rozdziałach dysertacji, a także w podrozdziałach „Uogólnienia i wnioski” (na zakończenie każdego rozdziału). Szczegółowo wyniki badań zostały zaprezentowane w ostatnim rozdziale pracy „Rekomendacje [...]”.

Na pozytywne podkreślenie zasługuje fakt, że autor nie bał się przedstawiać wniosków krytycznych, w stosunku do obowiązujących rozwiązań prawno-organizacyjnych, w zakresie kwalifikacji żołnierzy do odbywania DZSW w wojskach powietrznodesantowych, co podsumowuje stwierdzeniem autor na s. 196: *„Należy jednak podkreślić, że idea dobrowolności nie powinna być rozumiana jako idea bez wymogów i oczekiwań”*.

Podsumowując należy stwierdzić, że rozprawę doktorską cechuje pragmatyzm naukowy, treści poszczególnych rozdziałów są ze sobą powiązane w charakterze przyczynowo-skutkowym. Literatura przedmiotu dobrana jest prawidłowo, a przedstawiane ilustracje wzbogacają prezentowane treści. Tym samym doktorant posiada umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

3. Ocena wraz z uzasadnieniem, czy rozprawa doktorska stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, oryginalne rozwiązanie w zakresie zastosowania wyników własnych badań naukowych w sferze gospodarczej lub społecznej.

W przedstawionej rozprawie doktorskiej, autor prawidłowo ocenił wpływ DZSW na kulturę bezpieczeństwa w wojskach powietrznodesantowych SZ RP. Scharakteryzował pozytywne i negatywne aspekty obecnie funkcjonującego systemu, określając przy tym źródła powstawania negatywnych czynników wpływających na kształtowanie i poziom kultury bezpieczeństwa w wojsku. Z uzyskanych w trakcie badań teoretycznych i empirycznych danych, wyciągnął wnioski i sformułował rekomendacje, które zostały szeroko zaprezentowane w ostatnim rozdziale publikacji („Rekomendacje [...]”) na 36 stronach.

Autor w swojej pracy zaprezentował szereg rozwiązań, które są pragmatyczne, a ich wprowadzenie w życie, może pozytywnie wpłynąć na kształtowanie kultury bezpieczeństwa w wojsku. Dotyczą one zarówno zmian prawnych i organizacyjnych, poczynając od kwalifikowania kandydatów do służby w wojskach powietrznodesantowych oraz samego przebiegu szkolenia.

Wątpliwości, które należy rozstrzygnąć w czasie obrony rozprawy doktorskiej, w postaci pytań:

1. Jakie badania wstępne, mówiące o nieścisłościach i sprzecznościach w systemie organizacyjno-prawnym oraz potrzebach zmian w rekrutacji do służby w wojskach powietrzno-desantowych, zostały przeprowadzone przez autora? (dot. zapisu s. 19).
2. Uwzględniając zaprezentowane cele poznania naukowego (s. 21-22), proszę wg nich dokonać i uzasadnić klasyfikację sformułowanych problemów szczegółowych (s. 22).
3. Proszę przedstawić przedmiot i podmiot prowadzonych badań oraz wyjaśnić miejsce, rolę i potrzebę ich formułowania w procesie poznania naukowego.
4. Czy metoda badawcza, a metoda naukowa są sformułowaniami tożsamymi? Proszę uzasadnić.

5. Proszę omówić metodę porównawczą i wskazać obszary gdzie była stosowana oraz jakie uzyskano wnioski w wyniku prowadzenia badań z jej wykorzystaniem.
6. Co to jest próba badawcza? W jaki sposób się ją określa? Proszę uzasadnić przyjętą wartość próby badawczej (s. 30) – 440 osób.
7. W jaki sposób określono wartość kryteriów (wagi) do pomiaru wymiarów postrzegania kultury bezpieczeństwa w wojskach powietrznodesantowych (dot. wymiaru indywidualnego, s. 172). Czy ich określenie (wartości wag) jest subiektywnym „spojrzeniem” autora, czy jednak opiera się na innych obiektywnych przesłankach?
8. Proszę odnieść się do wagi kryterium w ocenie poziomu kultury bezpieczeństwa w wymiarze społecznym (s. 175): waga „0” – w wypadku odpowiedzi TAK: *„Czy uważa Pan/Pani, że do szkolenia specjalistycznego DZSW powinna być dedykowana etatowa kadra podoficerska i oficerska, a nie żołnierze oddelegowani z różnych pododdziałów?”* – skoro w czasie prezentowania wyników badań, autor stwierdził, że negatywne następstwa ma prowadzenie zajęć „przez żołnierzy oddelegowanych z innych pododdziałów”?
9. Czy w świetle wyników uzyskanych w czasie prowadzenia badań, doktorant nie uważa, że dla chętnych do DZSW (dalej żołnierzy zawodowych) można wprowadzić sprawdzian poziomu sprawności fizycznej, przed kwalifikacjami WCR (na wzór rozwiązań obowiązujących w Policji), w wyniku czego może powstać baza danych żołnierzy, która w przyszłości może być podstawą kierowania kandydatów do służby w elitarnych jednostkach wojskowych SZ RP (w tym wojsk powietrznodesantowych)?

4. Wniosek końcowy.

Rozprawę należy ocenić bardzo dobrze. Dokonano w niej weryfikacji hipotez, rozpracowując stosunkowo trudny problem badawczy. Praca posiada elementy oryginalności. Napisana jest poprawnym językiem, z wykorzystaniem trafnej terminologii. Autor wykazał się umiejętnościami analizowania literatury

naukowej, projektowania badań, interpretowania wyników badań i formułowania wniosków.

Powyższe pozwala stwierdzić, że rozprawa doktorska mgr. Szymona Noworyty spełnia całkowicie wymogi stawiane przed pracami doktorskimi, wynikającymi z art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U.2024.0.1571). Tym samym rekomenduję jej przyjęcie do dalszego postępowania kwalifikacyjnego i wnoszę o dopuszczenie mgr. Szymona Noworytę do publicznej obrony rozprawy doktorskiej.

